

Gabriel Ferrater: paràsit de la literatura

Autoria: Gabriel Ferrater
 Edició de Jordi Cornudella
 Títol: *Papers sobre literatura*
 Editorial: Edicions 62, Barcelona, 2023
 595 pàgines

Com és sabut, Joan Fuster definia la crítica literària com a “consciència de la literatura”. Una definició que s’aplica perfectament a la literatura anglesa o a la francesa, però per a una literatura com la catalana, que no gaudeix dels ressorts d’un estat propi, l’assagista de Sueca hi incloïa una postil·la: per a nosaltres, la crítica és també “consciència de *tenir* una literatura, amb tot el que això significa, per consegüent, de consciència cultural diferenciada i d’incitació a la normalitat i a la plenitud”. Per això, la tasca dels crítics és fonamental, perquè “sense aquests ‘paràsits’ no hi ha ‘literatura’”; i sense literatura no hi ha nació.

Si citàrem ací els noms dels principals *paràsits* literaris que, com Fuster, es van entestar a fer de la nostra literatura una literatura normal, sens dubte, un dels imprescindibles seria el de Gabriel Ferrater. Segurament, la seua obra més reeixida en aquest sentit és el cicle de conferències que s’arreplegaren a *Curs de literatura catalana contemporània*. Ara, *Papers de literatura*, editat per Jordi Cornudella, engrandeix encara més la tasca crítica de Ferrater. El llibre conjumina textos de tota mena: articles per a diccionaris

literaris, pròlegs, cartes públiques i privades, notes de lectura, ressenyes, entrevistes... No obstant aquest caràcter miscel·lani, *Papers de literatura* s'organitza a partir de dos grans nuclis temàtics, amb els articles dedicats a la literatura catalana, d'una banda, i els centrats en literatura universal, d'una altra, separats per un intermedi en el qual s'arreglaren els textos en què Ferrater examina la seua pròpia obra.

El llibre s'obri amb una reflexió punyent i suggestiva que el poeta reusenc publicà a la revista madrilenya *Ínsula* el 1953: "Madame se meurt...". D'entrada, l'article palesa el paper de Ferrater com a cap visible i representant —amb el permís de Carles Riba, és clar— de la cultura catalana, ja que s'enquadra en el context de diàleg entre les diferents cultures *espanyoles* que es concretà en els congressos de poesia de Segòvia (1952), Salamanca (1953) i Santiago de Compostel·la (1954). Ferrater parteix d'una conferència que realitzà Paul Valéry a Barcelona als anys 30, en què exhortava el públic sobre els perills de la poesia: una literatura —una cultura— basada només en el conreu de versos està sentenciada de mort. I la cultura catalana, escriu Ferrater, "sigue disponiendo, para su orgullo tal vez legítimo y para su complacencia tal vez imprudente, de una rica poesía; y la cultura catalana se está muriendo".

Aquesta anàlisi el porta a preguntar-se si els catalans haurien o no de fer literatura en una llengua diferent del català. Una qüestió que, malauradament, més de setanta anys després, és d'una vigència esfereïdora. D'aquesta manera, ja de bell començament es presenta un tema que anirà reapareixent de manera constant al llarg del llibre, ni que siga implícitament: la problemàtica de la narrativa catalana. Carner, Riba o Foix han construït unes obres solidíssimes, tot connectant la literatura catalana amb els corrents literaris europeus. Tanmateix, si aquesta potència lírica no va acompanyada d'una prosa igualment solvent, la nostra literatura se'n ressentirà —se'n ressent, de fet— i avançarà ranquejant.

En aquest sentit, Ferrater destaca l'obra de Josep Pla, com no podia ser altrament. Més enllà de *Solitud*, que l'autor considera un bolet enmig del no-res, fins a l'aparició de l'empordanés el públic català no havia disposat d'una prosa d'àmplia difusió i de primer nivell. De fet, en un fragment d'una carta adreçada a Jill Jarrel, el poeta reusenc afirma que no deu haver-hi a tot Europa més de cinc o sis prosistes que puguen igualar Pla.

En qualsevol cas, el propòsit de la lletra era convèncer aquest *scout* literari de traduir el *Quadern gris* a l'anglès. Una pretensió que, sens dubte, lliga amb les preocupacions de Ferrater respecte de la nostra normalitat literària. Al capdavant, no es tracta únicament de traduir Pla, es tracta de fer veure més enllà de les nostres fronteres que la literatura catalana existeix, tot aprofitant la plataforma que representa la llengua anglesa en el camp literari mundial.

La combinació de textos públics amb d'altres de caràcter privat, com les cartes suara esmentades, resulta ben interessant. En aquestes, com en articles en què reflexiona sobre la seua estètica, apareix el Ferrater més irònic i sorneguer. Així, en l'autobiografia que es dedica, afirma, parlant en tercera persona, que "Ferrater va descobrir que els seus articles de primera necessitat eren tres: l'alcohol, el tabac i els llibres. Només va tenir dificultats serioses per a procurar-se el tercer". A més a més, sempre resulta ben curiós el contrast entre allò que es diu en privat i allò que es diu en públic. I quan escric *dir*, vull dir *escriure*. Solament cal acarar el to seriós de l'article de diccionari que dedica a Joan Vinyoli amb la carta que li envia a José Maria Valverde, on no dubta a reprendre el poeta, "que acaso tenga algo que decir pero no sabe escribir".

El lector més o menys atent haurà pogut observar que les citacions que he emprat fins ara eren en castellà. I és que, tenint en compte que els textos ací arreglats van ser escrits entre els anys 50 i 60, no pot resultar estrany que bona part dels articles —la majoria, vaja— es presenten en castellà. Mantenir-los en la llengua de publicació és un encert, indubtablement. En aquesta mena d'antologies hi ha certa tendència a traduir els textos que originalment van haver de ser redactats en la llengua de Cervantes. I la perífrasi d'obligació no és fortuïta. Traduir-los només aprofita per a amagar, en nom de no-sé-quin revisionisme històric, una part de la nostra història cultural, lingüística i política. Ferrater, com Pla o Fuster, hagué d'escriure una gran part de la seua producció en castellà *pro pane lucrando*. Dit ras i curt, per a poder guanyar-se les garrofes.

Obviar tota aquesta producció seria com fer-se la traveta. Estaríem renunciant a un Ferrater que és un lector lucidíssim tant de Carner i Foix com de Shakespeare, Molière o Kafka. I, sobretot, perdríem un magnífic incitador a la lectura, perquè la bona crítica és aquella que no només ordena i emet judicis, sinó que també et fa venir ganes de

CAR ACT ERS

(re)llegir els autors que comenta. I Ferrater ho aconsegueix amb escriu. Així que, de moment, gaudim d'aquest sublim *paràsit* literari.

Diego Albarracín